

Hanna Kołodziej

Duchowni polonijni w Detroit*

1. Baza — materiał badawczy. W życiu społecznym naszych czasów zaobserwować się dają dwie sprzeczne tendencje: z jednej strony przynależność do rozlicznych, o rozmaitych profilach, organizacji, a z drugiej obniżający się udział w czynnym życiu stowarzyszeń, spadek zainteresowania aktywną działalnością. Dążąc do utrzymania jak największej liczby członków, organizacje starają się uatrakcyjnić swoją działalność wychodząc naprzeciw nawet drugoplanowym zainteresowaniom osób do nich należących i zaspokajając ich potrzeby, a nie tylko żądania.

Tym zjawiskiem zajęła się wspomniana wyżej Konferencja zrzeszająca księży archidiecezji Detroit i postanowiła poddać sprawę gruntownym studiom. Dwojakię były cele badań: pierwszy — ukazać księży tej metropolii w sposób, w jaki oni sami się widzą, drugi — zweryfikować obraz badając ich uczucia, reakcje, wiedzę i opinie o celach oraz zadaniach organizacji polonijnych. Cel drugi umacniało badanie, w wyniku którego pokazano, jak ankietowani pojmują swoją rolę jako księży.

2: M e t o d y. Do 190 księży z rejonu Detroit rozesłano 2 wzory kwestionariuszy, które miały za zadanie dostarczenie dwóch typów informacji: bezpośrednie wypowiedzi ankietowanych zawierały autoocenę, szczególnie pytania postawione w drugim rzucie ujawniały znajomości i zrozumienie problematyki, potrzeb, sytuacji społecznej — stanowiły więc w dużym stopniu uzasadnienie poglądów prezentowanych w pierwszym stadium ankiety, a jednocześnie weryfikowały je. Badana populacja miała jakieś powiązania ze wspólnotą polonijną (pochodzenie, język, obowiązki duszpasterskie). Kwestionariusze rozesłano w odstępie 6-7 tygodni. Z

---

* Zamieszczony artykuł jest omówieniem ankiety przeprowadzonej wśród księży zrzeszonych w Priestes Conference for Polish Affairs (PCPA), a opracowanej przez Sarah H. Schuman z Katedry Socjologii College'u St. Mary w Orchard Lake. Celem badania — przeprowadzonego w 1970 r. — była ocena osobowości i postaw księży, ściślej: w jaki sposób rozumieją oni swą funkcję i rolę? Obraz ten zweryfikowany został przez stworzenie intelektualno-psychicznego obrazu grupy określonej jako „duchowni polonijni”.

pierwszego rzutu otrzymano 33% (62 szt.) ważnych, prawidłowo wypełnionych ankiet. Druga tura dostarczyła nieco więcej, bo 37%, tj. 72 odpowiedzi nadające się do wykorzystania. Wiele spośród nich dostarczyło jednakże tylko częściowych informacji¹.

3. Reprezentatywność badań. Zastosowano 3 wyznaczniki doboru ankietowanych:

- a) okres kapłaństwa: [—15] do 15 lat (32,4%)
[+15] powyżej 15 lat (67,6%).

Proporcja ta bardzo bliska jest rzeczywistej (34%:66%); wiekiem zasadniczo obie grupy się nie różniły.

b) pełnione funkcje: 50% ankietowanych to duszpasterze (w porównaniu do 37% ogółu duchownych, którzy spełniają tę funkcję); 5% emerytów (podczas gdy w rzeczywistości odsetek ich jest dwukrotnie wyższy). Pozostałe funkcje kształtują się podobnie jak wśród całej populacji duchowieństwa polonijnego, dane są zatem w pełni reprezentatywne.

c) przynależność do Priests Conference for Polish Affairs: 65% badanych to członkowie Konferencji, podczas gdy tylko 36% ogółu duchownych należy do tej organizacji.

Tak więc tylko w ostatnim punkcie obraz stworzony przez ankietę nie był autentyczny.

I

1. Kierunki analizy. Było 5 głównych zagadnień, które wyjaśnić i rozwiązać miała omawiana ankietka: 1. sposoby zainteresowania młodzieży życiem organizacyjnym; 2. sposoby zachowania języka polskiego; 3. stosunek do sprawy dyskryminacji Polaków; 4. Polonia a problem rasowy; 5. stosunek Polonii do reszty społeczeństwa amerykańskiego.

Dane zestawiono razem, by uzyskać tendencje i skłonności właściwe całej badanej populacji, a następnie podzielono na grupy według okresu kapłaństwa ankietowanych, by obraz zróżnicować i uchwycić związane z takim podziałem prawidłowości. Ponieważ jednak ilościowo grupy różniły się znacznie, tylko dane procentowe mogą stanowić podstawę do wysuwania wniosków.

2. Księża polonijni we własnych oczach. Rozpatrzono 62 ankietę, z których 48 pochodziło od członków PCPA, i na tej podstawie

¹ Niewielkie zainteresowanie, jakie zdołała obudzić ankietka, nie jest wyjątkiem. Ogólna to prawda, poświadczona przez wszystkie badania socjologiczne, że niski procent ludzi otrzymujących kwestionariusze chce je wypełniać.

wysunięto wnioszek ogólny, że brak zróżnicowania: ja — moja rola jako duchownego, a za tym idzie, nie rozgraniczane zachowania własne od tych, które wynikają z pełnionych funkcji. Taki obraz przedstawiło 100% ankietowanych; jednocześnie trzeba pamiętać, że 32% ogółu księży podobny rozdział przeprowadza.

Księża polonijni czują się katolikami raczej niż chrześcijanami, księżmi raczej niż duszpasterzami, uważają się częściej za Amerykanów niż Polaków, za wykwalifikowanych, umiarkowanie postępowych i aktywnych. Nie chcą charakteryzować się w kategoriach „bierność” i „konserwatyzm”. Nie są usatysfakcjonowani, ale nie określają się jednocześnie jako niezadowoleni. Dość istotne zróżnicowanie wprowadza okres kapłaństwa. Respondenci będący kapłanami mniej niż 15 lat [—15], a szczególnie ci, którzy nie są duchownymi przez okres dłuższy niż 5 lat, charakteryzują się większym indywidualizmem oraz zdecydowanymi deklaracjami. Te same co u grupy opozycyjnej cechy występują tu znacznie intensywniej. Również z innych powodów grupa ta jawi się jako bardziej interesująca, skomplikowana: znacznie częściej brak tu identyfikacji narodowej — nie czują się Polakami ani nie uważają się za Amerykanów (jako całość; jednocześnie zaś suma odpowiedzi, których autorzy nie uznają się za Polaków i tych, których autorzy nie uznają się za Amerykanów, jest większa od ogólnej liczby respondentów zaliczonych do grupy [—15]; świadczy to o wątpliwościach poszczególnych osób); zbyt silne mają poczucie swej wartości jednostkowej, by myśleć o sobie jako duchownych przede wszystkim (wysoce indywidualizujący stosunek do siebie samych). Funkcja duszpasterska jest odsuwana na plan dalszy dużo częściej, niż dzieje się to w grupie [+15]. Tylko najmłodszy, po kilkuletnim zaledwie pełnieniu obowiązków kapłańskich wyznają, że nie są zadowoleni.

II

Drugi rzut ankiety: ta sama grupa 190 księży; tylko kwestionariuszy wypełnionych zwrócono trochę więcej niż za pierwszym razem. Nie wiadomo jednak, ile osób wypełniło obydwie ankiety. W każdym razie proporcje, szczególnie w kategorii wieku, uległy zmianie. 68% trwało w kapłaństwie ponad 15 lat. Nowa, uzyskana w tym badaniu informacja: 33 osoby (tj. 46,4%) posiadają wyższe wykształcenie i stopnie naukowe; może być tylko z lekka przygnębiające, że 63% z nich stanowią starsi, o okresie kapłaństwa dłuższym niż 15 lat². Dalsze badania pokażą, jak zapatrują się młodszy na potrzebę zdobywania wykształcenia.

² Określenia „starsi” i „młodszy” używane są w niniejszym omówieniu umownie dla podzielenia badanej populacji ze względu na długość okresu kapłaństwa. Granicą jest 15 lat. Tak więc: młodszy — (—15) — osoby będące duchownymi przez okres krótszy niż 15 lat, starsi — (+15) — duchowni od ponad 15 lat.

Mniej więcej równe były grupy duchownych związanych z polonijnymi i niepolskimi parafiami (49%:51%), z tym jednakże, że wśród tych pierwszych było 23 księży z ponad 15-letnim stażem w kapłaństwie, a tylko 7 młodszych. Starsi dwukrotnie częściej wyrażają chęć pracy w polonijnych placówkach parafialnych niż grupa opozycyjna, preferująca inne, nie polskie parafie. Ponieważ jednak proporcja ta jest zgodna z proporcją zatrudnienia, nie wiadomo, w jakim stopniu jest ona umotywowana brakiem świadomości związków z Polską, a w jakim po prostu zadowoleniem z obecnej sytuacji.

1. Język. Zamieszczona niżej tabela, obrazująca znajomość języka polskiego wśród badanego duchowieństwa, jest wystarczająco czytelna i właściwie nie wymaga komentarza.

Ankietowani	(+15)		(-15)		Ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
dwujęzyczni	36	78	9	39	45	65
znający tylko język angielski	2	4	8	35	10	15
mówiący po polsku z trudnością	8	18	6	26	14	20
Razem	46	100	23	100	69	100

2. Czytelnictwo. Najpoczytniejszy jest „Dziennik Polski” w polskiej wersji językowej: 21% czyta go regularnie, 27% dorywczo i tylko 11% nigdy nie miało go w rękę. Na drugim miejscu uplasowało się „Sodalis”, a za nim „Naród Polski”. Interesujące, że wcale niewysoką lokatę ma angielska wersja „Dziennika Polskiego”.

Czytelnictwo ujęte w aspekcie wieku przedstawia się następująco: starsi czytają wszystko i systematycznie; 3 najpopularniejsze, jak wynika ze statystyki, periodyki polonijne są czytane przez niski procent młodych lub — jak „Dziennik Polski” — wcale nie są czytane regularnie; blisko połowie są w ogóle nie znane. Nie czytało nigdy żadnego z wymienionych czasopism 2/3 młodych; najwyższy procent — 22%! — czyta regularnie angielską edycję „Dziennika Polskiego”. W następnej kolejności występują „Sodalis” i „Polish American Journal” — ten ostatni niezbyt chętnie czytany przez starszych.

	(+15) — w %			(-15) — w %		
	r	cz	n	r	cz	n
„Dziennik Polski” (pol.)	52	34	14	—	55	45
„Dziennik Polski” (ang.)	41	31	28	22	28	50
„Naród Polski”	44	33	23	9	27	64
„Sodalis”	53	25	22	11	36	50
„Polish American Journal”	37	23	40	13	6	81
„Quarterly Review”	21	17	59	12	12	75
Inne	50	31	19	—	33	67

r — regularnie, cz — czasami, n — nigdy

3. Przynależność do organizacji polonijnych. Połowa księży należy do 1 lub 2 organizacji (nie licząc parafialnych). Księża należących do grupy [+15] cechuje intensywniejsza działalność organizacyjna. Znacznie częściej należą do więcej niż 3 organizacji (w grupie [-15] tylko 9%, tj. 2 osoby). Niezrzeszonych jest tu trzy razy mniej niż w grupie młodszej.

Niewysoki procent ankietowanych wykazało się wiedzą o organizacjach polonijnych. Na 34 odpowiedzi 28 pochodziło od starszych, ale również oni nie interesują się takimi instytucjami: znają 1 lub najwyżej 2. Komentarze dołączone do niektórych odpowiedzi dowodzą niepopularności organizacji polonijnych. Najwięcej osób wie o istnieniu Polish Roman Catholic Union, Polish American Congress i Polish National Alliance. Pozostałe organizacje znane są zaledwie jednostkom. Wielość i rozbieżność odpowiedzi wskazuje na dużą niejednorodność panującą wśród polskich księży.

4. Rasizm, dyskryminacja Polaków. Młodzi księża znacznie częściej uświadamiają sobie istnienie „białego rasizmu”; chcieliby, aby PCPA zajęła się tą sprawą. Starsi nie dostrzegają w tym problemu i nie widzą potrzeby rozważania sprawy na forum PCPA. Jeśli chodzi o istnienie dyskryminacji Polaków, starsi częściej wypowiadają się twierdząco. Spośród młodych tylko 1/3 odczuwa, że jest traktowana jako „obywatele niższej kategorii”. Grupa [-15] nie widzi potrzeby organizowania żadnych akcji obronnych (71%) w przeciwieństwie do 63% starszych sądzących, że wspólna akcja poprawiłaby sytuację. Obu grupom zwiększone dotacje dla instytucji polonijnych nie wydają się środkiem zaradczym (nie jest nim np. wspieranie szkół w Orchard Lake).

5. Wspólnota polonijna w ujęciu księży. Również w tej kwestii, jak się można było spodziewać, sądy młodych są bardziej niezależne, a oni sami bardziej bojowi. Grupa starszych wykazuje tendencje

do akceptowania wszystkich haseł przywódców Polonii. Większość respondentów zgadza się, że dla ożywienia działalności stowarzyszeń trzeba przyciągnąć młodzież. Wśród sposobów zapobieżenia rozbięciu Polonii i jej upadkowi na pierwsze miejsce wysuwane jest wyższe wykształcenie: 74% starszych i 59% młodszych księży uważa ją za potrzebne. Język polski — co zastanawiająco logiczne i pozbawione bazy emocjonalnej — dla 91% starszych i 87% młodszych nie jest środkiem pomagającym Polonii przetrwać, a blisko połowa nie widzi w nim pomocy dla ocalenia kultury ojczystej.

6. Angażowanie się Polonii w sprawy społeczeństwa amerykańskiego. Przytłaczająca większość (88%) uznała, że organizacje polonijne nie powinny żyć w separacji, a przeciwnie, czynnie uczestniczyć w życiu całego społeczeństwa. Starsi księża woleliby odzielić w tym względzie działalność kulturalną od politycznej, z czym zgadzają się — jakkolwiek nie tak jednomyślnie — również młodzi.

Zasługuje na uwagę wyobrażenie, jakie mają o sobie Polacy żyjący poza granicami Polski. Są oni we własnych oczach bojownikami o wolność i demokrację, pomimo że grupę przywódczą ujmują w terminach „przestarzała” i „skostniała hierarchia” (*old-fashioned* i *paternalistic*). Szczególnie młodzi uważają te epitety za adekwatne. Ponadto Polonusi³ uważają się za zdolnych i wytrwałych pracowników, mogących wnieść duży wkład do gospodarki amerykańskiej. Starsi jeszcze, ale tylko oni, przyznają rodakom takie zalety etyczno-moralne, jak: szczerość, tolerancja, wysoki poziom moralności. Ciekawe, że 60% młodszych nie potwierdza tej charakterystyki.

7. Tradycje. Ogół ankietowanych zgodnie uważa, że śpiewać i tańczyć lubi cała Polonia. Nie ma takiej jednomyślności w sprawie stosunku do religii: dla grupy [+15] religijność Polaków to wciąż jeszcze oczywistość, ale 31% młodszych stażem duchownych nie widzi tego tak wyraźnie. Przy okazji wyłoniła się sprawa wykształcenia. Nie należy ono do tradycji. 20% ankietowanych nie widzi potrzeby poszerzania swojej wiedzy. Jeżeli z poglądem na edukację zestawimy czytelnictwo i znajomość (praktyczną, nie „dostrzeganie potrzeby”) języka polskiego, otrzymamy bardzo ponury obraz grupy, która odsunęła wartości intelektualne na dalszy plan.

³ Zwykliśmy traktować rodaków za granicą jako całość. Mamy dla nich piękną nazwę „Polonia”. Na zróżnicowania wewnątrz tej grupy nie jesteśmy przygotowani. Nie mamy nawet słowa określającego pojedynczego członka społeczności polonijnej. Dla wyodrębnienia jednostki z maszyn używam nazwy „Polonus”, która w tym znaczeniu przestaje być synonimem „sarmaty”.

8. Co znaczy „polski” (*polish*)? Dla starszych, i nie tylko dla nich, „polski” to przede wszystkim „katolicki”. Około 50% utożsamia „polskość” z charakterem narodowym oraz ze stylem życia. Wszyscy jednogłośnie uznali, że być Polakiem nie można po prostu przez fakt pochodzenia z polskiej rodziny.

Zamieszczona niżej tabela zawiera odpowiedzi na postawione pytanie: z czym kojarzy się pojęcie „polski”, co reprezentuje, czego jest znakiem?

Tak				Nie		
(+15)	(-15)	ogółem		(+15)	(-15)	ogółem
2	2	4	A. Polacy żyjący na ziemi ojczystej	10	1	11
3	1	4	B. Język	3	1	4
1	0	1	C. Ludzie żyjący dziś w Polsce	5	0	5
6	6	12	D. Sposób życia	9	2	11
1	1	2	E. Polonia na świecie	5	5	10
8	0	8	F. Katolicyzm	2	1	3
0	1	1	G. Kuchnia polska	6	0	6
1	0	1	H. Kultura polska	2	1	3
0	0	0	I. Polska kultura ludowa	2	0	2
0	0	0	J. Matka Boska Częstochowska	6	3	9
2	1	3	K. Historia uciskanego narodu	8	3	11
4	2	6	L. Grupa narodowościowa zasymilowana w USA	7	2	9
1	1	2	Ł. Sąsiedztwo	5	0	5
0	0	0	M. Bractwa polonijne	5	2	7
0	0	0	N. Szkoły w Orchard Lake	4	1	5
1	2	3	O. Pochodzenie	14	7	21
5	4	9	P. Identyfikacja	3	3	6

Jeżeli można jakieś prawidłowości w tak zróżnicowanym obrazie polskich księży dostrzec, będą one biegły wzdłuż linii wyznaczającej okres kapłaństwa. Duchowni należący do grupy [—15] są aktywniejsi, mają większe ambicje, chcą jak najwięcej zrobić dla idei, którą nazywają „polskością”. Grupa [+15] jest może mniej nowatorska i nie tak czynna, ale z wielu względów stanowi solidną bazę, w oparciu o którą idee — nieco teraz przez młodych przekształcone — przetrwały długi czas. Szkoda tylko, że wypowiedzi młodych księży są powierzchowne i obracają się w sferze abstrakcji i propozycji raczej niż konkretnych dokonań.